



Katsaus Pohjois-Karjalan hyvinvointialue – Siun soten ja Pohjois-Karjalan maakunnan muiden toimijoiden kulttuurihyvinvointityöhön

Sisällysluettelo

1 Katsaus kulttuurihyvinvointitoimijoiden käytettäväksi.....	3
1.1 Tausta.....	3
1.2 Kulttuurihyvinvointi ilmiönä ja käsitteenä.....	4
1.3 Yhdyspintatyön toimijat.....	4
1.4 Tilannekatsauksen ja toimenpide-ehdotusten lukuohje.....	5
2 Tilannekatsaus.....	6
2.1 Tavoitteet, strategiat ja vaikuttaminen.....	6
2.1.1 Yhteneväiset hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen suunnitelmat ja painopisteet.....	6
2.1.2 Pohjois-Karjalan kulttuurihyvinvointisuunnitelma ja paikalliset kulttuurihyvinvointisuunnitelmat.....	7
2.1.3 Kuntien, yhdistysten, yritysten ja muiden toimijoiden kulttuurihyvinvointitavoitteet.....	7
2.2 Rahoitus.....	7
2.3 Koordinaatio.....	8
2.3.1 Maakunnallinen kulttuurihyvinvointiryhmä.....	8
2.3.2 Taikusydän-alueverkosto Verkkarit.....	9
2.3.3 Taide vaikuttaa hyvinvointialueilla -tapaamiset.....	9
2.3.4 Järjestöasiain neuvottelukunta JANE, Paikallis-JANet ja järjestöjen kumppanuuspöytä.....	9
2.3.5 Hyvinvointialueen omat ja hyvinvointialueen ja kuntien yhteistyöelimet.....	9
2.3.6 Muut verkostot.....	10
2.3.7 Muuta koordinaatiosta ja yhteistyöstä.....	10
2.4 Ymmärrys ja osaaminen.....	11
2.5 Toimintamallit.....	12
2.5.1 Kaikukortti.....	12
2.5.2 Kulttuurikaverit (kulttuuriluotsit, kulttuurikimppa).....	12
2.5.3 K789-edut.....	13
2.5.4 Kulttuurilähete, kulttuuriresepti, hyvinvointilähete ja linkkihenkilö.....	13
2.5.5 Digitaaliset palvelutarjottimet ja Lähellä.fi.....	13
2.5.6 Avustukset.....	14
2.6 Vaikuttavuus ja tiedontarpeet.....	14
3 Toimenpide-ehdotukset.....	15
3.1 Tavoitteet, strategiat ja vaikuttaminen.....	15
3.2 Rahoitus.....	17

3.3 Koordinaatio.....	18
3.4 Ymmärrys ja osaaminen.....	20
3.5 Toimintamallit.....	21
3.6 Vaikuttavuus ja tiedontarpeet.....	23
4 Lähteet.....	24
Liite 1: Kuvaus hankkeen toteutuksesta (tässä asiakirjassa)	
Liite 2: Hyviä käytäntöjä -julistheet 1-3 (erillisenä)	

Tekijät

Maria Korkatti, kulttuurihyvinvoinnin kehittäjä
OSK Pohjois-Karjalan kansanteatteri

Tietoa tekijästä

Maria Korkatti on kulttuurihyvinvointiin erikoistunut sosionomi YAMK ja teatteri-ilmaisun ohjaaja AMK. Hän toimii mm. kulttuurihyvinvoinnin kouluttajana ja kehittäjänä, draamakasvattajana ja OSK Pohjois-Karjalan kansanteatterin toimitusjohtajana. Korkatti on ollut mukana mm. Pohjois-Karjalan kulttuurihyvinvointisuunnitelmien (2022–2025 ja 2026–2029) kirjoitustyöryhmissä sekä Pohjois-Karjalan kulttuurihyvinvointiryhmän jäsenenä sen perustamisvuodesta 2024 alkaen. Hän on tutkinut osallisuuden rakentumista monikulttuurisessa harrastajateatteriryhmässä ja ikämiesten käsityksiä kulttuurista ja kulttuurisen osallistumisen esteistä. Lisäksi hän työskentelee luovien ja toiminnallisten menetelmien ja yhteistyön opettajana Karelia-ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelmassa.

Tämän tilannekatsauksen tuotti OSK Pohjois-Karjalan kansanteatteri (Pokka), joka on esittävän ja soveltavan taiteen osuuskuntamuotoinen, voittoa tavoittelematon yritys. Pokka tuottaa teatteria, tapahtumia, esitystaidetta, hankkeita ja koulutuksia Itä-Suomen alueella. Toimintaa toteutetaan tyypillisesti yhteistyössä eri alojen yhdistysten, kuntien, oppilaitosten ja muiden toimijoiden kanssa.

<https://osuuskuntapokka.fi/>

1 Katsaus kulttuurihyvinvointitoimijoiden käytettäväksi

Tässä katsauksessa tarkastellaan Pohjois-Karjalan hyvinvointialue – Siun soten ja Pohjois-Karjalan maakunnan muiden toimijoiden kulttuurihyvinvointityön tilannetta vuonna 2025. Näkökulmana on maakunnan asukkaiden kulttuurihyvinvoinnin edistäminen yhdyspintatyönä, eli eri toimijoiden välisenä yhteistyönä. Katsaus ja siihen sisältyvä toimenpide-ehdotusten sarja ovat kaikkien maakunnassa toimivien tahojen käytettävissä. Tarkoituksena on, että eri toimijat voisivat hyödyntää katsausta ja toimenpide-ehdotuksia hahmottaakseen kulttuurihyvinvointityön rakenteita sekä yhteistyön edellytyksiä ja mahdollisuuksia, ja muodostaa valitsemiensa elementtien pohjalta omia, tarkempia toimintasuunnitelmiaan kulttuurihyvinvoinnin edistämiseksi.

1.1 TAUSTA

Pohjois-Karjalan hyvinvointialue – Siun soten valtuusto päätti joulukuussa 2024, että hyvinvointialue käynnistää alueellisen kulttuurihyvinvoinnin koordinoinnin yhteistyössä kuntien ja järjestöjen kanssa vuonna 2025. Perusteluina oli, että kulttuurihyvinvointi on kirjattu maakunnalliseen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen ohjelmaan ja suunnitelmaan ja että kulttuurihyvinvoinnilla on merkittävä rooli erilaisissa hyvinvointialueen tuottamissa palveluissa. Jatkovalmistelussa koordinaation käynnistykseen osoitettiin määräraha, joka vastasi noin 0,5 henkilötyövuotta.

Koordinaation käynnistyshankkeen toteuttajaksi valittiin ostopalveluperiaatteella OSK Pohjois-Karjalan kansanteatteri ja sieltä Maria Korkatti (kulttuurihyvinvointiin erikoistunut sosionomi YAMK, teatteri-ilmaisun ohjaaja AMK). Hankkeen sisällöiksi sovittiin tilannekatsauksen tekeminen Pohjois-Karjalan kulttuurihyvinvointitoiminnasta sekä jatkosuunnitelman tekeminen, molemmat erityisesti yhdyspintatyön ja rakenteiden näkökulmasta. Sidosryhmiksi hyvinvointialueen, kuntien ja järjestöjen rinnalle nostettiin taide- ja kulttuurialan yritykset, oppilaitokset ja

Kartoitustyön lisäksi käynnistyshankkeen toteuttaja on pilotoinut esimerkiksi kulttuurihyvinvointikoordinaattorin nimikkeellä toimivan yhdyshenkilön työtehtäviä osallistumalla maakunnallisiin ja valtakunnallisiin kulttuurihyvinvointityöryhmiin ja -verkostoihin sekä osaltaan järjestämässä yhdyspintatyöhön liittyviä tapahtumia maakunnassa. Hanke toteutui 5.5.– 31.12.2025. Tulosten levittämistä sovittiin toteutuvaksi vielä tammikuussa 2026.

Pohjois-Karjalassa havaittua yhdyspintatyön tarvetta puoltavat valtakunnalliset selvitykset: yhteistyö yhdyspinnalla on edellytys kulttuuristen oikeuksien ja saavutettavuuden edistämisessä. (Kokkonieniemi 2023, 11, ikääntyneitä koskien). Opetus- ja kulttuuriministeriön selvityksessä kulttuurin ja liikunnan hyvinvointivaikutuksista

osana päätöksenteko- ja ohjausjärjestelmää todettiin, että ”nykyiset rakenteet, prosessit ja resurssit eivät tue vaikuttavaa toimintaa” (Backman ym. 2023, 35, ks. myös Kokkonieniemi 2023, 13). Yhdyspintatyön perimmäisenä tavoitteena on alueen asukkaiden hyvä elämä (Taikusydän-yhteyspiste 2024).

1.2 KULTTUURIHYVINVOINTI ILMIÖNÄ JA KÄSITTEENÄ

Kulttuurihyvinvoinnilla tarkoitetaan kokemusta siitä, että taide ja kulttuuri lisäävät hyvinvointia tai ovat yhteydessä siihen. Kulttuurihyvinvoinnilla tarkoitetaan myös yhteisöllistä ilmiötä, jossa tunnistetaan taiteen ja kulttuurin hyvinvointiin ja terveyteen liittyvät merkitykset ja vaikutukset ja pyritään tietoisesti luomaan näitä. Lisäksi kulttuurihyvinvoinnilla viitataan toimialaan, jossa taiteenalojen, sosiaali-, terveys- ja hyvinvointialojen yhteistyönä toteutetaan, koulutetaan ja kehitetään erilaisia sisältöjä ja tutkitaan niiden vaikutuksia. (Lilja-Viherlampi & Rosenlöf 2019, 20–22, Turpeinen 2023.) huom. Rosenlöf ym. Ei vielä lähdeluettelossa! Turpeinen on.

Kulttuurihyvinvointi kytkeytyy muun muassa oman luovuuden toteuttamiseen, merkityksiä tuottavaan toimintaan, uudenlaisiin olemisen tapoihin, osallisuuden kokemuksiin (Huhtinen-Hildén ym. 2020; Huhtinen-Hildén 2023). Se liittyy myös kestävään elämäntapaan, jossa hyvinvointi rakentuu aineettomien resurssien varaan (CuWeRE 2025; Huhtinen-Hildén ym. 2020).

Kulttuurihyvinvointiin voidaan ajatella kuuluviksi yksilöllinen arjen kulttuuri, taiteen ja kulttuurin kautta tapahtuva oma ilmaisu ja taideharrastukset, taiteen ja kulttuurin kokeminen osallistujana, taiteen kokeminen osana ympäristöjä sekä tavoitteelliset kulttuurihyvinvointipalvelut ja taideterapiat (Lilja-Viherlampi & Rosenlöf 2019, 20–22).

1.3 YHDYSPINTATYÖN TOIMIJA

Kulttuurihyvinvoinnin asiantuntijaorganisaatio Taikusydämen mukaan ”yhdyspinnoilla tarkoitetaan kahden tai useamman organisaation välillä olevia toiminnallisia rajoja ja yhteistyötä vaativia kokonaisuuksia. Niitä muodostuu esimerkiksi kuntien, järjestöjen ja hyvinvointialueen välille.” (Taikusydän-yhteyspiste 2024.)

Kulttuurihyvinvointitoimintaa Pohjois-Karjalassa edistävät tai voivat edistää muun muassa seuraavat tahot. Niiden kotipaikka voi olla Pohjois-Karjalassa tai sen ulkopuolella.

- julkisen sektorin toimijat (esim. kunnat ja hyvinvointialue eri toimi- ja palvelualueineen, maakuntaliitto, valtion virastot),
- kolmannen sektorin toimijat (järjestöt eli yhdistykset, ja niissä toimivat vapaaehtoiset),
- yksityisen sektorin toimijat (esim. yksityiset sote-alojen toimijat, taide- ja kulttuurialojen yritykset),
- oppilaitokset (sekä julkisten että yksityisten tahojen ylläpitämät),
- seurakunnat ja uskonnolliset yhteisöt,
- taiteilijat, taidepedagogit, tutkijat ja muut ammattilaiset ilman organisaatiota.



Infograafi kuvaa kulttuurihyvinvoinnin edistämistä eri toimijoiden välisenä yhdyspintatyönä asukkaiden ja asiakkaiden parhaaksi. Infograamin lähde: Taikusydän-yhteyspiste 2024.

1.4 TILANNEKATSAUKSEN JA TOIMENPIDE-EHDOTUSTEN LUKUOHJE

Tilannekatsaus ja toimenpide-ehdotukset jakautuvat kumpikin kuuden väliotsikon alle. Jaottelu on on poimittu Cuporen Kohti kestäviä ratkaisuja? -raportista (Ruokolainen ym. 2023, s. 81–84). Raportti keskittyy ikäntyneiden kulttuurihyvinvointiin ja taiteilijoiden toimintaedellytyksiin, mutta kuten kirjoittajat toteavat, samankaltaiset havainnot ja ehdotukset toistuvat myös muissa kulttuurihyvinvointitoiminnan kehittämiseen liittyvissä selvityksissä (Ruokolainen ym. 2023, s. 81). Etenkin toimenpide-ehdotuksista useammat sopisivat monen eri otsikon alle, mutta ne on pääsääntöisesti kirjattu vain yhteen kohtaan.

2 Tilannekatsaus

Tilannekatsaus ja toimenpide-ehdotukset jakautuvat kumpikin kuuden väliotsikon alle. Jaottelu on on poimittu Cuporen Kohti kestäviä ratkaisuja? -raportista (Ruokolainen ym. 2023, s. 81–84). Raportti keskittyy ikääntyneiden kulttuurihyvinvointiin ja taiteilijoiden toimintaedellytyksiin, mutta kuten kirjoittajat toteavat, samankaltaiset havainnot ja ehdotukset toistuvat myös muissa kulttuurihyvinvointitoiminnan kehittämiseen liittyvissä selvityksissä (Ruokolainen ym. 2023, s. 81).

2.1 TAVOITTEET, STRATEGIAT JA VAIKUTTAMINEN

2.1.1 Yhteneväiset hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen suunnitelmat ja painopisteet

Pohjois-Karjalassa maakuntaliiton, hyvinvointialueen ja kuntien hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen asiakirjat on laadittu yhteneväisiksi, mikä luo rakenteen samansuuntaiselle ja vaikuttavalle työlle.

- Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen Pohjois-Karjalassa – Strategiset painopisteet vuosille 2025–2028 -ohjelma (niin kutsuttu Pohjois-Karjalan hyte-ohjelma 2025–2028) on maakunnallinen asiakirja, joka ohjaa hyvinvointialueen, kuntien ja muiden toimijoiden tekemää työtä maakunnan asukkaiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi (Nupponen 2024).
- Alueellinen hyvinvointikertomus ja -suunnitelma on hyvinvointialueen laatima lakisääteinen, strateginen asiakirja (Suhonen & Pekkarinen 2024a).
- Kuntien hyvinvointikertomukset ja -suunnitelmat.

Kaikkien näiden julkisten toimijoiden painopisteinä toimikauden 2025–2028 hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyössä ovat:

- 1) hyvinvoivat ja toimintakykyiset asukkaat,
- 2) osallisuus ja yhteisöllisyys,
- 3) turvallinen arki ja ympäristö.

Tavoite edistää kulttuurihyvinvointia, tai hyvinvointia ja terveyttä kulttuurin ja taiteen keinoin, on mainittu vaihtelevasti asiakirjoissa. Kulttuurihyvinvointitoiminnan järjestämistä voidaan kuitenkin perustella sillä, että toiminta toteuttaa nimettyjä painopisteitä.

Hyvinvointialueella toimiva hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lautakunta on asettanut kulttuurihyvinvoinnin yhdeksi hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen painopisteeksi jo toimikaudelle 2021–2024, ja edelleen 2025–2028. Muidenkin lautakunnan asettamien painopisteiden voidaan katsoa kytkeytyvän kulttuurihyvinvointiin: esimerkiksi mielenterveyden edistämisen ja elintapaohjauksen menetelminä voidaan hyödyntää kulttuurihyvinvointitoimintaa. Painopistekirjauksesta huolimatta hyvinvointisuunnitelman tavoitteissa ja

toimenpiteissä ei erikseen nimetä tavoitteita kulttuurihyvinvoinnin edistämiseksi. (Suhonen & Pekkarinen 2024a, s. s. 3–6, 38–40, 42–52.) Hyvinvointikertomuksen ja -suunnitelman liitteissä on huomioitu hyvinvointia ja terveyttä edistävinä tekijöinä kulttuurihyvinvointitoimia muiden kuin hyvinvointialueen toteuttamina, esimerkiksi kunnan tekemän kulttuuriin osallistumisen kynnyksen madaltamisen (Suhonen & Pekkarinen 2024b).

2.1.2 Pohjois-Karjalan kulttuurihyvinvointisuunnitelma ja paikalliset kulttuurihyvinvointisuunnitelmat

Pohjois-Karjalan maakuntaliitto on julkaissut vuonna 2022 ensimmäisen maakunnallisen kulttuurihyvinvointisuunnitelman (Pohjois-Karjalan maakuntaliitto 2022). Suunnitelmaa on päivitetty monitoimijaisessa kulttuurihyvinvointiryhmässä vuoden 2025 aikana, ja kulttuurihyvinvointisuunnitelma vuosille 2026–2029 astuu voimaan alkuvuonna 2026. Uusi suunnitelma rakentuu edellä mainittujen kolmen painopisteen varaan. Tarkoituksena on, että maakunnan erilaiset toimijat voivat löytää kulttuurihyvinvointisuunnitelman tavoitteista ja toimenpiteistä ne, joita ne voivat omalla toiminnallaan edistää ja laatia esimerkiksi omia, tarkennettuja kulttuurihyvinvointisuunnitelmiaan.

2.1.3 Kuntien, yhdistysten, yritysten ja muiden toimijoiden kulttuurihyvinvointitavoitteet

Osa kuntien hyvinvointikertomuksista ja -suunnitelmista sekä strategioista mainitsee kulttuuri- tai kulttuurihyvinvointitoiminnan. Alueen yhdistysten, yritysten, oppilaitosten, uskonnollisten yhteisöjen tai muiden vastaavien tahojen asiakirjoja ei kartoitettu, mutta koordinaation käynnistyshankkeen aikana tuli ilmi, että myös tällaisilla tahoilla on omissa toimintaa ohjaavissa asiakirjoissaan jossakin määrin tavoitteita kulttuurihyvinvoinnin edistämiseksi.

2.2 RAHOITUS

Koordinaation käynnistyshankkeessa ei varsinaisesti selvitetty kulttuurihyvinvointityön taloudellista vastuunjakoa, käytetyn tai käytettävissä olevan rahoituksen kokonaisuutta. Yleisesti voidaan kuitenkin todeta kulttuurihyvinvointia edistävää toimintaa rahoitettavan muun muassa seuraavasti:

- hyvinvointialueen oma työ palkkojen muodossa,
- hyvinvointialueen myöntämät järjestöavustukset kulttuurihyvinvointitoimintaan,
- kuntien oma kulttuuritoiminta,
- kuntien myöntämät avustukset kulttuurihyvinvointitoimintaan (esim. osallisuutta tai hyvinvointia edistävän toiminnan alla, tapahtumatoiminnan alla),
- kuntien hankkimat ostopalvelut esimerkiksi hoivakoteihin tai kohdennetusti maaseutualueille,
- eri tahojen yksin tai yhdessä toteuttamat hankkeet, esim. STEAn, Taiteen edistämiskeskuksen tai Leaderin rahoituksilla,

- yhdistysten, uskonnollisten yhteisöjen ja yritysten oma toiminta, jota rahoitetaan esim. avustuksilla, omalla varainhankinnalla tai jäsenmaksuilla,
- oppilaitosten oma toiminta, jota rahoittavat pääasiassa kunnat ja valtio,
- yritysten myymät palvelut.

Lisäksi hyvinvointialueilla, kunnilla, seurakunnilla, oppilaitoksilla ja myös monilla yksityisillä toimijoilla on musiikkilupia ja muiden tekijänoikeuden alaisten teosten käyttö- ja kopiointilupia (esim. Teosto-, Sanasto- ja Kopiosto-luvat), jotka ovat edellytyksiä lailliselle teosten käytölle osana toimintaa. Lupamaksut kanavoituvat taiteen ja kulttuurin ammattilaisten toimeentuloksi.

Siun soten työntekijöille tehdyssä kyselyssä nousi esiin, että yksiköillä ei välttämättä ole minkäänlaisia määrärahoja taide- ja kulttuuritoimintaan, lukuun ottamatta toimintaa toteuttavan oman henkilöstön palkkoja ja musiikin tekijänoikeusmaksuja. Edes tarvikkeiden hankinta ei välttämättä ole mahdollista, puhumattakaan esitysten tai ammattitaiteilijan toteuttaman taidetoiminnan ohjauksen ostamisesta. Lisäksi kävi ilmi, että työntekijät eivät välttämättä ole tietoisia organisaation hankkimista tekijänoikeusluvista, mikä voi kapeuttaa järjestettävää toimintaa.

Taide- ja kulttuuritoimijoiden (niin julkisella, kolmannella kuin yksityisellä sektorilla) ja yleisesti yhdistysten osalta huomionarvoista on, että valtakunnalliset rahoitusleikkaukset kaventavat näiden tahojen toimintaa, jopa perustoimintaedellytyksiä. Tämä todennäköisesti vaikuttaa yhdyspintatyön mahdollisuuksiin.

2.3 KOORDINAATIO

2.3.1 Maakunnallinen kulttuurihyvinvointiryhmä

Pohjois-Karjalan maakuntaliitto käynnisti helmikuussa 2024 maakunnallisen kulttuurihyvinvointiryhmän toiminnan. Työryhmän tavoitteena on kulttuurihyvinvoinnin edistäminen maakunnassa. Työryhmässä ovat edustettuina maakuntaliitto, kunnat, kolmas sektori ja vuoden 2025 keväästä alkaen vahvasti myös hyvinvointialue. Kolmannen sektorin edustajat on nimitetty Pohjois-Karjalan järjestöasiain neuvottelukunnan (JANE) kautta, hakemusten perusteella. JANE-jäsenet edustavat kulttuuri- ja kulttuurihyvinvointityötä tekeviä tahoja. Työryhmää voidaan täydentää. Työryhmän koollekutsujataho oli vuonna 2024 maakuntaliitto, 2025 hyvinvointialue. Vuonna 2025 työryhmä on päivittänyt maakunnallista kulttuurihyvinvointisuunnitelmaa. Koordinaation käynnistyshankkeen toteuttaja on ollut mukana työryhmässä ja kulttuurihyvinvointisuunnitelmaa päivittämässä. Työryhmä on myös järjestänyt Taide, toivo ja tulevaisuus -kulttuurihyvinvointiwebinaarin 17.11.2025 yhdessä valtakunnallisen Taikusydän-yhteyspisteen sekä Pohjois- ja Etelä-Savon Taikusydän-alueverkostojen kanssa. Webinaaritallenne (Taikusydän-yhteyspiste 2025) on katseltavissa toukokuuhun 2026 saakka.

2.3.2 Taikusydän-alueverkosto Verkkarit

Valtakunnallisen Taikusydän-kulttuurihyvinvointiverkoston alueverkostotoiminta ei ole aktiivista Pohjois-Karjalassa. Verkkarit-nimellä kulkenut verkosto, jonka tiedotuksen piirissä oli mm. taiteilijoita, kuntien ja maakuntaliiton edustajia, sosiaalialan opettajia ja opiskelijoita toimi 2017–2023. Viimeisimmiksi koollekutsujiksi on nimetty Pohjois-Karjalan maakuntaliitto ja Kontiolahden kunta, ja viimeisin verkostotapaaminen on pidetty 2023. Erona maakunnalliseen kulttuurihyvinvointiryhmään Verkkarit oli avoin kaikille ja kokosi yhteen paljon taide- ja kulttuurihyvinvointitoimijoita. Alueverkostotoiminta olisi mahdollista käynnistää uudelleen ja sen toiminta muotoilla alueen tarpeen mukaiseksi. Se saisi toiminnallista, toisinaan myös taloudellista tukea valtakunnalliselta Taikusydän-yhteyspisteeltä. (Taikusydän-yhteyspiste 2023.) Koordinaation käynnistyshankkeen aikana hankkeen toteuttaja on osallistunut valtakunnalliseen alueverkostokoordinaattoreiden tapaamiseen ja esitellyt siellä mm. tätä käynnistyshanketta.

2.3.3 Taide vaikuttaa hyvinvointialueilla -tapaamiset

Taiteen edistämiskeskuksen (Taike) koordinoimissa Taide vaikuttaa hyvinvointialueilla -tapaamisissa ei ole vakituksia osallistujia Pohjois-Karjalan hyvinvointialueelta. Valtakunnalliset etätapaamiset on suunnattu yhdyspintatoimijoille: kulttuurihyvinvoinnin parissa toimiville hyvinvointialueiden asiantuntijoille ja Taikusydän-alueverkostokoordinaattoreille. Koordinaation käynnistyshankkeen aikana hankkeen toteuttaja on osallistunut kahteen tapaamiseen ja pitänyt kommenttipuheenvuoron Pohjois-Karjalan näkökulmasta.

2.3.4 Järjestöasiain neuvottelukunta JANE, Paikallis-JANet ja järjestöjen kumppanuuspöytä

Yhdistysten välisellä ja yhdistysten ja julkisen sektorin välisellä yhteistyöllä on vahvat rakenteet Pohjois-Karjalassa. Monialainen Pohjois-Karjalan järjestöasiain neuvottelukunta JANE toimii asiantuntijana ja viestin välittäjänä yhdistysten, maakuntaliiton ja hyvinvointialueen kesken (Lähellä.fi 2026a). Lisäksi maakunnassa toimii hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen näkökulmiin keskittyvä järjestöjen kumppanuuspöytä, johon kuuluu pääasiassa sosiaali- ja terveysjärjestöjä, hyvinvointialue, maakuntaliitto ja Joensuun kaupunki (Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys 2026). Molemmat toimielimet kokoontuvat säännöllisesti. Maakunnassa toimii myös joitakin kuntakohtaisia Paikallis-JANE-ryhmiä, jotka ovat yhdistysten ja kunnan välisen yhteistyön foorumeita (Lähellä.fi 2026b).

2.3.5 Hyvinvointialueen omat ja hyvinvointialueen ja kuntien yhteistyöelimet

Tämän katsauksen valmistumishetkellä Pohjois-Karjalan hyvinvointialueen sisäiset hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rakenteet (hyte-rakenteet) ovat uudistumassa. Ennallaan tulevat säilymään kuntien hyvinvointikoordinaattoreista ja hyvinvointialueen hyte-asiantuntijoista koostuva hyte-asiantuntijaverkosto sekä hyvinvointialueen luottamuselimenä toimiva hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lautakunta. Koordinaation

käynnistyshankkeen aikana on suunniteltu, että jatkossa kulttuurihyvinvointi upotettaisiin yhdeksi säännöllisesti käsiteltäväksi aihealueeksi hyte-toimielimiin, muiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen aihealueiden rinnalle.

2.3.6 Muut verkostot

Selvitystyön aikana on tullut tietoon myös muita verkostoja ja yhteistyöfoorumeita, joissa on potentiaalia kulttuurihyvinvoinnin edistämiseen. Monet verkostot ovat alueellisia, mutta lukuisat pohjoiskarjalaiset toimijat ovat jäseninä myös valtakunnallisissa ja kansainvälisissä verkostoissa. Kulttuurihyvinvoinnin edistämisen näkökulmasta eri verkostot voivat toimia vaikkapa tutkimustiedon tuottajina ja levittäjinä, menetelmien kouluttajina, sisällöntuottajina, hankkeiden toteuttajina ja päätöksentekoon vaikuttajina. Esimerkkejä esiin tulleista verkostoista ja foorumeista, jotka alueen toimijat näkevät kulttuurihyvinvointityöhön kytkeytyvinä, ovat maakuntaliiton POKAT-ryhmät, Kulttuuri itää! -ylimaakunnallinen kehittämisestä, yhdistysillat, kunnanjohtajien ryhmä, Suomen Improvisaatioteatterit ry, taiteilijaseurat, kotiseutuyhdistysten liitto ja Pohjois-Karjalan lastenkulttuuriverkosto. Myös kulttuuritoimijoiden yhteiskäytössä olevat tilat, kuten joensuulainen NÄYTTÄMÖ ja yhdessä järjestämät tapahtumat mainittiin.

2.3.7 Muuta koordinaatiosta ja yhteistyöstä

Taiteilijat, muut kulttuuritoimijat ja yhdistykset ovat usein kokeneet yhteyden saamisen hyvinvointialueeseen hankalaksi, jopa ylittämättömäksi. Tiedossa ei ole ollut, mitä kautta voisi tarjota esimerkiksi valmiita kulttuurihyvinvointipalveluja tai käynnistää keskustelua yhteistyöstä. Tilanne on ollut samankaltainen jo ennen hyvinvointialueorganisaatiota, kun Siun sote toimi kuntayhtymänä (ks. Kontkanen 2022, s. 9).

Kuntien TEAviisari 2023 -tiedonkeruun mukaan suurimmassa osassa Pohjois-Karjalan kuntia on nimetty henkilö, joka vastaa hyvinvointia ja terveyttä edistävästä kulttuuritoiminnasta. Tietoa näistä vastuu- tai yhteyshenkilöistä ei kuitenkaan juuri löydy kuntien verkkosivuilta. Suurelta osalta sivuja ei myöskään löydy tietoa, kuka on kunnan hyvinvointikoordinaattori. Tämän selvityksen aikana on muodostunut kuva, että kunnissa ei välttämättä tehdä juurikaan yhteistyötä kulttuuripalveluiden ja hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen palvelujen kesken.

Taide- ja kulttuurialojen ammattilaisten ja heidän tarjoamiensa palveluiden ja osaamisen löytämisessä on koettu haasteita. Taide- ja kulttuuriala koostuu julkisista ja yksityisistä, ammattimaisista ja vapaaehtoisista toimijoista, organisaatioista ja yksittäisistä tekijöistä. Alan sisälläkin pohditaan järjestäytymistä ja esimerkiksi sitä, millä periaatteella toimijat voisivat valita keskuudestaan edustajia eri toimielimiin.

Hyvinvointialueen työntekijöille tehdyn kyselyn vastauksista piirtyy kuva, että monet työntekijät ja toimintayksiköt ovat paikallisesti erittäin hyvin verkostoituneita ja sitä kautta asiakkaille voidaan tarjota monipuolista kulttuurihyvinvointitoimintaa. Tällöin työntekijöiden työajasta merkittävä osa menee todennäköisesti koordinointiin. Vastauksista nousee esiin toive organisaation sisäiselle koordinaatiolle ja tuelle ja esimerkiksi kiertäville kulttuurisisällöille.

2.4 YMMÄRRYS JA OSAAMINEN

Kulttuurihyvinvointi käsitteenä ja toimialana on suhteellisen uusi. Tämä aiheuttaa sen, että kun kulttuurihyvinvoinnista puhutaan, eri ammattiryhmät ja tahot voivat tarkoittaa sillä jossakin määrin eri asioita. Selvityshankkeen aikana eri tahoilta nousi esiin tarve kulttuurihyvinvointiin liittyvän ymmärryksen lisäämiselle. Esimerkiksi yhdistyksistä ja sosiaali- ja terveyspalveluiden piiristä todettiin, että omassa toiminnassa mahdollisesti jo on kulttuurihyvinvointia edistäviä elementtejä, mutta niitä ei osata tunnistaa eikä sitä kautta sanoittaa. Tämän vuoksi myöskään toiminnan vaikutuksia ei kenties osata seurata kulttuurihyvinvoinnin näkökulmasta, eikä hakea rahoituksia kulttuurihyvinvointiin liittyvien tavoitteiden perusteella.

Alueella tarjolla olevia koulutuksia ja kulttuurihyvinvointiin liittyviä opintosisältöjä ei kartoitettu systemaattisesti. Oppilaitoksille lähetettyyn kyselyyn tuli vastauksia Riveriasta, Joensuun konservatoriolta ja Karelia-ammattikorkeakoulusta. Vastausten ja kartoittajan aiemman tiedon perusteella kulttuurihyvinvointi kuuluu ainakin sosionomin, geronomin ja muusikon opintosisältöihin. Terveysalojen koulutuksissa aihe on esillä ohuesti tai ei lainkaan.

Avointa, kulttuurihyvinvointiin liittyvää teoreettista ja menetelmäkoulutusta on alueella niukasti saatavilla. Esimerkiksi hyvinvointialueen ikääntyneiden asumispalveluissa työskentelevät viriketyöntekijät ovat kertoneet, että heille ei ole juurikaan tarjolla soveltuvaa ammatillista lisäkoulutusta. Karelia-ammattikorkeakoulu on toteuttanut 2022–2023 avoimen ammattikorkeakoulun verkko-opintoa Mitä on kulttuurihyvinvointi? (3 op) ja jatko-opintoa Minä kulttuurihyvinvoinnin mahdollistajana (2 op). Tällä hetkellä (5.12.2025) opinnot eivät ole tarjonnassa. Kulttuurihyvinvointiaiheisia opintojaksoja voitaisiin mahdollisesti tarjota joko avoimina tai tilausperusteisesti, mikäli niille olisi riittävästi kysyntää. Myös yritykset ja yhdistykset tarjoavat koulutuksia. Esimerkiksi FinFami Pohjois-Karjala järjestää ajoittain Taiteesta tunteisiin -ohjaajakoulutuksia ja OSK Pohjois-Karjalan kansanteatterilta voi tilata koulutusta, tietoiskuja ja tukea toimijoiden omaan kulttuurihyvinvointityön suunnitteluun. Koulutusmahdollisuuksia on myös verkossa ja maakunnan ulkopuolella, esimerkiksi Taikusydän-yhteyspisteen verkkosivuilla voi suorittaa maksuttoman kulttuurihyvinvoinnin lyhytkoulutuksen (ei opintopisteitä tai todistusta). Peruskoulutuksia on myös avointen ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen verkko-opintoina. Kulttuurihyvinvoinnin YAMK-tutkintoja voi suorittaa useammassa ammattikorkeakoulussa.

Yhdyspintatyötä ja palveluohjausta tukee Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistyksen, Siun soten ja Kotikartanoyhdistyksen laatima Yhdistyskenttä sote-ammattilaisen ja asiakkaan tukena -verkkokoulutus. Siinä esitellään yhdistystoiminnan mahdollisuuksia sote-ammattilaisen tekemän palveluohjauksen ja sote-työntekijän ja yhdistysten välisen muun yhteistyön näkökulmista. Kurssi on vapaasti saatavilla ja sen voi suorittaa omaan tahtiin (ei opintopisteitä tai todistusta). Kurssin sisällöt ovat pääpiirteissään ajan tasalla, mutta materiaali kaipaisi myös päivitystä esimerkiksi uuden palvelutarjottimen näkökulmasta (tilanne 8.7.2025).

Hyvinvointialueen työntekijöille on tarjolla Siun soten laatima sisäinen, itsenäisesti opiskeltava verkkokoulutus, jossa käsitellään mm. hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä, palveluohjausta ja miunhyvinvointi.fi-palvelutarjotinta. Kulttuurihyvinvointi on esillä koulutuksen case-esimerkeissä ja koulutus sisältää kulttuurin puheeksiottokysymyksiä. Toimialueet määrittelevät, keiden työntekijöiden kuuluu käydä kyseinen koulutus.

2.5 TOIMINTAMALLIT

Tässä luvussa käsitellään niitä työkaluja, joista on tehty valtakunnallinen selvitys Kulttuurihyvinvoinnin toimintamalleja hyvinvointialueilla ja yhdyspinnoilla -raporttiin (Kauhanen 2025). Mukaan on poimittu ne toimintamallit, joita Pohjois-Karjalassa on käytössä, on kokeiltu tai joista on tehty aloitteita. Raportin ulkopuolelta mukaan on poimittu muita käytössä olevia toimintamalleja. Yleisesti ottaen tämän selvitystyön tuloksena voidaan todeta, että eri toimijoiden toiminnoissa on jo osana arkityötä lukuisia kulttuurihyvinvointia edistäviä työotteita ja yhteistyökäytäntöjä (ks. esim. Siun soten osalta Knox & Komu 2025). Niitä ei kuitenkaan välttämättä tunnusteta kulttuurihyvinvointitoiminnaksi tai niitä toteutetaan hyvin paikallisesti eikä kokonaiskuva toteutetun toiminnan määrästä, laadusta tai vaikutuksista ole. Lisää esimerkkejä paikallisista toimintamalleista on esitetty liitteissä olevissa hyvien käytäntöjen julkisteissa (tästä asiakirjasta erillinen liite).

2.5.1 Kaikukortti

Pohjois-Karjalan kunnissa ei ole pilotoitu tai otettu käyttöön Kaikukorttia, joka mahdollistaa kulttuuritapahtumiin ja kursseille osallistumisen taloudellisesti vaikeassa tilanteessa oleville ihmisille. Kaikukortti-toimintaa toteuttavat yhteistyössä yleensä sote- ja hyte-toimijat (kortin jakajina) ja kulttuuripalvelujen tuottajat (esim. kunnat, yhdistykset ja yritykset). (Kaikukeskus 2025.) Kaikukortin käyttöönotosta on tehty valtuustoaloite Joensuun kaupunginvaltuustolle 2017. Hyvinvointialueen vammaisneuvosto on tehnyt oman aloitteensa 2024, jonka jälkeen Siun sote on kartoittanut kuntien kiinnostusta Kaikukortin käyttöönottoon. Muutama kunta on ilmaissut kiinnostustaan ja Kaikukortin taustaorganisaatio Kulttuuria kaikille on kannustanut Siun sotea siihen, että palvelua ryhdyttäisiin pilotoimaan Pohjois-Karjalassa halukkaiden tahojen kesken. Joensuun kaupunginteatteri on vuonna 2025 ilmaissut tälle selvitysprojektille tahtoaan saada Kaikukortti alueelle käyttöön. Myös ainakin Joensuun kaupungin kulttuuripalvelut ja Pohjois-Karjalan kansanteatteri Pokka ovat kiinnostuneita liittymään verkostoon.

2.5.2 Kulttuurikaverit (kulttuuriluotsit, kulttuurikimppa)

Eri alueilla eri nimillä kulkevassa toiminnassa ihminen voi saada itselleen vapaaehtoisen kulttuurikaverin esimerkiksi tapahtumassa käymisen tueksi. Joillain alueilla toiminta on rajattu esimerkiksi ikäihmisiin. TEAvisari 2023 -tiedonkeruun mukaan Kiteellä ja Polvijärvellä kunta on toteuttanut tai tukenut taloudellisesti kulttuuriolosuhteiden kynnystä madaltavaa vertaistoimintaa, jollaiseksi lasketaan esimerkiksi kulttuurikaveritoiminta. Tarkempaa tietoa Kiteen ja Polvijärven toteuttamasta toiminnasta ei löydy kuntien asiakirjoista. Joensuussa koulutettiin useita kymmeniä Kulttuurikamu-vapaaehtoisia Kulttuurikimppa-nimiseen kulttuurikaveritoimintaan vuonna 2019. Toiminta hiipui koronapandemian myötä. Huomionarvoista on, että kuntien TEAvisari-tiedonkeruussa kysymys ”Kunta järjestää tai tukee taloudellisesti kulttuurin osallistumisen kynnystä madaltavaa vertaistoimintaa.” on valtionosuuden lisäosan (ns. hyte-kerroin) peruste. Toisin sanoen myönteinen vastaus edellä mainittuun kysymykseen parantaa kunnan saamaa rahoitusta. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2023, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2026.)

2.5.3 K789-edut

Joensuussa on käytössä yläkouluikäisille suunnattuja K789-etuja, joihin kuuluu muun muassa vapaalippuja kaupunginteatterin ja kaupunginorkesterin konserttiin sekä alennuksia elokuvalipuista. Edut on suunnattu yläkouluikäisille ja ne kytketään nuorisokorttiin. (Joensuun kaupunki 2026.)

2.5.4 Kulttuurilähete, kulttuuriresepti, hyvinvointilähete ja linkkihenkilö

Kulttuurilähete ja kulttuuriresepti ovat terveydenhuollon ammattilaisen antamia suosituksia osallistua taide- ja kulttuuritoimintaan ja työkaluja ohjata potilasta tai asiakasta suoraan tietyn toiminnan pariin. Vastaavia suosituksia on jaettu myös hyvinvointilähetteen nimellä, jolloin taidetoiminta on ollut yksi mahdollinen hyvinvointia edistävä sisältö. Linkkihenkilöt ovat hyvinvointilähetteen saaneen asiakkaan palkattuja tukihenkilöitä. Hyvinvointi- ja linkkihenkilötoimintaa on pilotoitu Siun sotessa 2022–2023. (Kauhanen 2025, s. 11, 14.) Linkkihenkilötoiminnan nykytila jäi epäselväksi tässä selvitystyössä.

2.5.5 Digitaaliset palvelutarjottimet ja Lähellä.fi

Digitaalisilla palvelutarjottimilla ja tapahtumakalentereilla pyritään kokoamaan tietoa helposti löydettävään muotoon, ja saavuttamaan potentiaalisia osallistujia. Kulttuurihyvinvointipalvelujen ja -osaamisen kohdalla on jo pitkään ollut haasteena se, että palvelujen tarvitsijat ja tekijät eivät tavoita toisiaan.

2.5.5.1 Miunhyvinvointi.fi

Vuonna 2025 Pohjois-Karjalan hyvinvointialue on avannut käyttöön sähköisen miunhyvinvointi.fi-palvelutarjotin, jonka sisältö perustuu palvelutietovarantoon (PTV) ja Lähellä.fi-alustalle tallennettuihin tietoihin. Tarjottimelta voi etsiä mm. hyvinvointia, mielekästä elämää, osallistumista ja vaikuttamista mahdollistavaa toimintaa. Tavoitteena on, että palvelutarjotinta voisivat käyttää niin asukkaat itsenäisesti kuin esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaiset tekemänsä palveluohjauksen tukena. Kunnille, hyvinvointialueille ja muille julkishallinnon organisaatioille palveluiden syöttäminen palvelutietovarantoon on lakisääteistä, mutta Pohjois-Karjalan kunnat ovat hyvin eri vaiheissa tämän toteuttamisessa. Palveluita ja asiointikanavia voi selata myös suoraan palvelutietovarannossa tai Lähellä.fi:ssä. (Lähellä.fi 2025a.)

Tarjottimen monipuolinen käyttö edellyttää vielä laajaa yleistä tiedottamista, ammattilaisille suunnattuja tietoisuuksia sekä yhdistys- ja seurakuntatoimijoiden innostamista ja kouluttamista, jotta nämä syöttäisivät tietoja (esimerkiksi kulttuurihyvinvointiin liittyvästä) toiminnastaan palvelutietovarantoon. Erityisesti maakunnan reuna-alueilla asuvia kohtaavien olisi hyvä tuntea myös naapurimaakuntien palvelutarjottimet: Kainuussa, Etelä-Karjalassa ja Pohjois-Savossa käytetään Tarmoa-alustaa ja Etelä-Savossa Etelä-Savon hyvinvointitarjotinta. Haasteena on, että alustaa ei ole tarkoitettu yritysten palveluille. Kuitenkin, jos yritys toteuttaa sen kaltaista toimintaa, jonka voi lisätä Lähellä.fi-palveluun, sisältö siirtyy myös miunhyvinvointi.fi-tarjottimelle.

2.5.5.2 Lähellä.fi ja LähelläPro

Lähellä.fi on valtakunnallinen verkkosivusto, josta löytyy tietoa yhdistysten ja yhteisöjen tarjoamasta tuesta, toiminnasta ja tapahtumista (Lähellä.fi 2025b). Sivustolta voi etsiä esimerkiksi oman alueen yhdistyksiä ja toimintaryhmiä, vertaistukea, koulutuksia, infotilaisuuksia, ryhmätoimintaa ja tapahtumia. Pohjois-Karjalassa Lähellä.fi:n käyttö on aktiivista. Palveluun syötetyt tiedot voi tilata itselleen myös uutiskirjeenä (Yhdistysyhteistyö.fi 2025). Lähellä.fi:hin tallennetut tapahtumat siirtyvät automaattisesti myös esimerkiksi Joensuun kaupungin, Pohjois-Karjalan sekä Sanomalehti Karjalaisen tapahtumakalentereihin. Syksyllä 2025 avautui LähelläPro-palvelu, joka on tarkoitettu yhdistysten keskinäiseen sekä yhdistysten, kuntien ja hyvinvointialueiden väliseen tiedottamiseen ja vuorovaikutukseen.

2.5.5.3 Kulttuuripankki

Kulttuuripankki (kulttuuripankki.fi) on verkkosivusto, johon taiteen ja kulttuurin tekijät voivat kuvata palvelujaan selattaviksi ja tilattaviksi. Syksyllä 2025 Kulttuuripankki laajeni myös Pohjois-Karjalaan (Leisti 2025). Käyttöönottoa alueella on tukemassa Pohjois-Karjalan, Pohjois-Savon ja Etelä-Savon alueilla toimiva Kulttuuri itää! -hanke. Kulttuuripankin yhteensopivuudesta palvelutietovarannon, Lähellä.fi:n ja palvelutarjottimien kanssa ei ole vielä tietoa.

2.5.6 Avustukset

Pohjois-Karjalan hyvinvointialue ja kaikki Pohjois-Karjalan kunnat myöntävät avustuksia kulttuurihyvinvointitoimintaan. Hyvinvointialueen avustukset on kohdennettu yhdistystoimijoille.

Kuntien myöntämissä avustuksissa hakukelpoisuus vaihtelee: hakijoina voivat eri kunnissa ja eri avustusmuodoissa olla mm. yhdistykset, yritykset, yksityishenkilöt ja työryhmät. Osa kunnista myöntää rahoitusta vain omaan kuntaansa rekisteröidyille organisaatioille, kun taas jotkut myöntävät rahoitusta sillä perusteella, että toiminta kohdistuu kunnan asukkaisiin ja alueelle. Kuntien avustusmuotojen nimitykset ja kohdennukset vaihtelevat, mutta esimerkiksi tapahtumatoimintaan, osallisuutta tai hyvinvointia edistävään toimintaan haettavat rahoitukset voivat sisältää kulttuurihyvinvointitoimintaa.

2.6 VAIKUTTAVUUS JA TIEDONTARPEET

Eri toimijat kaipaavat työkaluja ja osaamista järjestämänsä tai hankkimansa kulttuurihyvinvointitoiminnan vaikutusten ja pidempiaikaisen vaikuttavuuden arviointiin. Kulttuurihyvinvointitoiminnan arvioimisessa koetun hyvinvoinnin arviointi on osoittautunut päteväksi näkökulmaksi. Pohjois-Karjalassa toteutetuissa kulttuurihyvinvointitoiminnoissa on hyödynnetty mm. THL:n osallisuusindikaattoria, yksilö- ja ryhmähaastatteluja. Muitakin soveltuvia työkaluja on olemassa, esimerkiksi THL:n luovan ryhmätoiminnan systemaattinen havainnointimalli.

Haasteina arvioinnille toimijat näkevät seuraavia

- soveltuvia arviointimenetelmiä ei ole tai niitä ei tunneta,
- menetelmien raskaus toteuttajan tai osallistujan näkökulmasta, esim. arviointia ei ole mahdollista suorittaa ohjatun toiminnan ohessa, vaan se vaatisi erillisen työntekijän tai ajan,
- toiminnan resurssien niukkuus eli esimerkiksi ajankäyttö tai rahoitus ei mahdollista arviointiin keskittymistä,
- tiedon vertailtavuuden haasteet, miten seurata pidempiaikaisia muutoksia ja vaikutuksia,
- toiminnan lyhytkestoisuus ja pistemäisyys, jonka aikana syntyviä vaikutuksia on vaikea todentaa,
- arviointia ei ole vielä sisäistetty keskeiseksi osaksi omaa toimintaa.

Mahdollisuuksiksi nähdään esimerkiksi yhteistyö Itä-Suomen yliopiston Vaikuttavuuden talon tai Karelia-ammattikorkeakoulun kanssa. Arviointiosaamisen koulutukset nähtäisiin myös merkityksellisinä esimerkiksi eri alojen yhdistyksille ja muille taide- ja kulttuuri toimijoille. Erilaisiin hankkeisiin on mahdollista sisällyttää aikaa ja rahoitusta arviointiin, arviointityökalujen kehittämiseen ja arviointiosaamisen lisäämiseen.

Todennäköisesti jatkossa erilaiset toiminnan rahoittajat ja palvelujen ostajat kaipaavat lisää tietoa toiminnan laadusta ja vaikutuksista. Laadukkaiden kulttuurihyvinvointipalvelujen saamiseksi tarvitaan myös ostajaosaamista. Pirkanmaalla laadittu kulttuurihyvinvointipalvelujen laatukriteeristö ei tiettävästi ole ollut käytössä esimerkiksi Pohjois-Karjalan kunnissa tai hyvinvointialueella, palveluja kilpailutettaessa ja hankittaessa.

3 Toimenpide-ehdotukset

Toimenpide-ehdotuksissa on hyödynnetty samaa jaottelua kuin tilannekartoituksessa (ks. Ruokolainen ym. 2023, s. 81–84). Ehdotukset on laadittu erilaisia vaihtoehtoja ja näkökulmia sisältäväksi listaksi. Ne on tarkoitettu käyttöön mille tahansa kulttuurihyvinvointia edistävälle toimijalle tai päättävälle taholle. Listaa on suositeltavaa käyttää siten, että toimija tai yhteistyöelin poimii sieltä muutamia kohtia, joiden mukaan se asettaa omat tavoitteensa tietylle ajanjaksolle. Osa ehdotuksista vaatii toteutuakseen usean eri tahon yhteistyötä ja monivaiheista edistämistä.

3.1 TAVOITTEET, STRATEGIAT JA VAIKUTTAMINEN

- Maakunnallisen kulttuurihyvinvointisuunnitelman mukainen toiminta.
 - Kulttuurihyvinvointityön pohjaksi on suositeltava ottaa kulloinkin voimassa oleva maakunnallinen kulttuurihyvinvointisuunnitelma. Eri organisaatiot, työyksiköt ym. voivat valita sieltä itselleen keskeisimmät tavoitteet ja suunnitella, miten toteuttavat tavoitteita toiminnassaan.

- Kulttuurihyvinvoinnin roolin vahvistaminen hyte-työn suunnittelussa ja taide- ja kulttuuritoimijoiden toiminnassa.
 - Kulttuurihyvinvoinnin sisällyttäminen tavoitteisiin ja säännöllisesti käsiteltäviin aiheisiin esim. hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimitelmissä, elintapaohjauksen suunnittelussa, taide- ja kulttuuritoimijoiden toimintasuunnitelmissa.
- Suunnittelutyön tekeminen yhdessä
 - Eri tahojen mukaan ottaminen hyvinvointikertomuksen ja -suunnitelman laadintaan.
 - Asialistasuunnittelu eri toimitelmissä monitoimijaisesti.
- Yhdyspintasopimusten laatiminen
 - Esimerkiksi kunnan ja hyvinvointialueen väliset sopimukset.
 - Voidaan tehdä laajemmin kulttuuri(hyvinvointi)palveluita koskien tai kohdentaen esimerkiksi tiettyyn väestöryhmään.
 - Esimerkki: Kulttuuripalveluita koskeva yhdyspintasopimuksen liite, Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue ja Seinäjoen kaupunki. (Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue 2023).
 - Esimerkki: Ikääntyneiden kulttuuri- ja kulttuurihyvinvointipalveluita koskien on olemassa valmis suositus Suomen malliksi, joka yksityiskohtaisesti esittää rakenteita kuntien, hyvinvointialueiden ja taiteen ammattilaisten yhdyspintatyölle ja kehottaa huomioimaan myös muut yhteistyötahot (Kokkonieni 2023).
- Yhteistyöelimet ja kulttuurihyvinvointitoimintaa toteuttavat organisaatiot tekevät vaikuttamistyötä, jolla tähdätään kulttuurihyvinvointitoiminnan rakenteiden, resursoinnin ja arviointikäytäntöjen valtakunnalliseen vahvistamiseen. Tällöin myös aiempaa vaikuttavampi alueellinen toiminta mahdollistuu.
- Toimintakulttuurin muutoksen tukeminen (ks. esim. Knox & Komu 2025, 64–65, Siun soten henkilöstön tiedonkeruu)
 - Kulttuurisia oikeuksia ja kulttuurihyvinvointia edistävän toiminnan nimeäminen keskeiseksi osaksi esimerkiksi sosiaali- ja terveysalan työtä, hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä ja kaupunkisuunnittelua.
 - Esihenkilö- ja johtoasemassa olevien kouluttaminen.
 - Kuntien kulttuuri- ja hyte-toimijoiden yhteistyön lisääminen ja keskinäinen osaamisen jakaminen.

- Hyvien käytäntöjen levittämisen mahdollistaminen ja työntekijöiden kanssa tehtävä kehittämistyö. Esimerkiksi Siun soten työntekijät nostivat kyselyssä lukuisia hyviä kehittämisehdotuksia ja käytäntöjä, joita he jo toteuttavat.
- Esimerkki: Siun sotessa on hoivakoteja, jotka ovat luoneet oman kulttuuri- ja luontokeskeisen toiminnan visionsa organisaation strategian alle ja toimivat sen mukaisesti. Vastaavaa toimintaa voidaan aktiivisesti edistää.

3.2 RAHOITUS

- Eri tahojen taloudellisten resurssien tunnistaminen ja taloudellisen vastuunjaon suunnittelu (esim. yhdyspintasopimuksella). Sisältää työajalliset resurssit.
- Asiantuntija- ja yhdyspintatyöstä maksaminen
 - Yhdyspintatyössä, hanketyössä ym. varataan rahaa kokouspalkkioiden ja asiantuntijatyön korvausten maksamiselle. Vapaaehtoistyöhön perustuvien yhdistysten toimijoilla ja taide- ja kulttuurialojen pienillä yrityksillä, yhdistyksillä ja freelancereilla ei usein ole sellaista palkallista perustyötä, jonka osana ne voisivat osallistua esimerkiksi verkostokokouksiin, ohjausryhmiin tai yhteissuunnitteluun. Korvauksen maksamisella mahdollistetaan näiden tahojen osallistuminen ja asiantuntijuuden jakaminen.
- Kulttuurihyvinvoinnin edistämistä mahdollistavien avustusmuotojen jatkaminen
 - Esimerkiksi hyvinvointialueen järjestöavustukset ja kuntien avustukset osallisuuden ja hyvinvoinnin edistämiseen.
 - Kulttuurihyvinvointityön vahvistaminen avustuskriteereillä. Esimerkiksi kulttuurihyvinvoinnin nimeäminen painopisteeksi tai päätös, että tietty vähimmäismäärä myönnettävistä avustuksista kohdistuu kulttuurihyvinvointitoimintaan.
 - Kulttuurihyvinvointityön vahvistaminen avustushakuihin liittyvällä neuvonnalla ja valmennuksella. Esimerkiksi kulttuurihyvinvointia edistävän toiminnan tunnistaminen yhdistyksen toiminnassa sekä vuoropuhelu avustuksen myöntäjän tarpeista ja hakijoiden tietotaidosta.
 - Yhteistyö kuntien ja hyvinvointialueen avustusten arviointikriteerien laadinnassa ja että kunnat tiedottavat hv-alueen avustuksista ja päin vastoin (esim. Nurmeksens nettisivuilla tätä tehdään jo).
- Hankerahoitusten hakeminen yhteistyössä
 - Uusien yhteistyömuotojen ja vaikutusten arvioinnin kehittäminen. Hyvien käytäntöjen ja aiempien hankkeiden tulosten levittäminen ja juurruttaminen.

- Eri toimijat yhdessä, esim. julkinen + yksityinen tai kolmas sektori. Hyvinvointialueella, maakuntaliitolla, korkeakoululla tai kunnalla vakiintuneina toimijoina on usein paremmat edellytykset toimia hankkeen hallinnoijana/pääasiallisena hakijana kuin pienillä yhdistyksillä, kulttuurialan pienyrityksillä tai freelancer-taiteilijoilla. Yhteistyötä suunniteltaessa eri toimijoiden roolit on avoimesti tunnistettava.
- Itä-Suomen yhteistyöalueen yhteistyösopimuksen nojalla voidaan hakea laajoja hankkeita, joihin voidaan sisällyttää esimerkiksi vakuuttavaa vaikutusten arviointia. Itä-Suomen yhteistyöalueeseen kuuluvat Pohjois-Karjalan, Pohjois-Savon, Etelä-Savon ja Keski-Suomen hyvinvointialueet.
- Soveltuvia rahoituksia ovat esimerkiksi sosiaali- ja terveysministeriön terveyden edistämisen määrärahat ja ESR+-rahoitukset. Pohjois-Karjalaan kanavoituu tällä hetkellä verrattain vähän EU-rahoituksia ja näissä olisi potentiaalia kasvaa.
- Budjettivaraukset kulttuurihyvinvointitoimintaan
 - Eri yksiköiden, organisaatioiden ja hankkeiden budjeteissa varataan rahaa kulttuurihyvinvointia edistävän toiminnan toteuttamiseen. Esimerkiksi pääsylippuihin, kulttuuripalvelujen ostoon, tekijänoikeuslupiin tai materiaalihankintoihin.
 - Kehitetään osallistuvaa budjetointia, jossa esimerkiksi yksikön henkilökunta ja/tai asiakkaat saavat päättää varojen käytöstä. Esim. Liperin kunnan ja sen alueella toimivien hoivakotien välillä on toteutettu tällaista yhteistyötä.
 - Varojen käyttö voidaan määritellä kohdennettavaksi esimerkiksi taidealan ammattilaisten toteuttamaan toimintaan tai toimintaan, jossa asiakkaat/yleisö ovat itse taiteen tekijöitä.
- Kulttuuri- ja kulttuurihyvinvointipalvelujen kilpailuttaminen
 - Tarvittaessa kulttuurihyvinvointipalvelujen erityispiirteet huomioivan kilpailutus- ja hankintaosaamisen lisääminen. Esimerkiksi Joensuun kaupungin kulttuuripalvelut ovat pitkäjänteisesti kehittäneet tätä osaamista, ja maakuntaliitossa on toteutettu Kulttuurista hyvinvointia Pohjois-Karjalaan, jossa kehitettiin kilpailutusta.
 - Tarjousten ja sopimusten laadintaan liittyvän osaamisen vahvistaminen kulttuuri- ja kulttuurihyvinvointialojen toimijoiden keskuudessa.

3.3 KOORDINAATIO

- Koordinaatioon ja seurantaan osallistuvien tahojen nimeäminen ja avoin viestintä
 - Toimijarakenteen kuvaaminen esimerkiksi visuaaliseen muotoon ja julkaiseminen relevanteilla verkkosivuilla (esim. maakuntaliiton, Siun soten, LähelläPron verkkosivut). Tällä osaltaan tehdään

näkyväksi, minne kaikkialle kulttuurihyvinvointityö ulottuu ja tieto on myös uusien toimijoiden löydettävissä.

- Esimerkkejä näistä tahoista: maakunnallinen kulttuurihyvinvointiryhmä, hyte-asiantuntijaverkosto, kunnat, hv-alue, järjestöt, järjestöjen kumppanuuspöytä, järjestöasiain neuvottelukunta, eri organisaatioiden kulttuurihyvinvointikoordinaattorit.
- Mahdollisuuksien mukaan yhdyshenkilöiden tiedot liitetään mukaan.
- Maakunnallisen kulttuurihyvinvointiryhmän toiminnan jatkaminen
 - Ryhmän toiminnalle määritellään tarkemmat tavoitteet (nyt tavoitteena yleisesti kulttuurihyvinvoinnin edistäminen) ja struktuuri (vuosikello ja kokousaiheet). Kokoonpanoa täydennetään tarvittaessa.
- Uusien verkostojen tai työryhmien nimeäminen tarvittaessa
 - Harkitaan hyvinvointialueen oman kulttuurihyvinvointityöryhmän perustamista (esim. Pohjois-Savon hyvinvointialueella on oma).
 - Keskustellaan, onko toimijoilla halua käynnistää Taikusydän-alueverkoston toimintaa uudelleen. Pohditaan, mikä alueverkoston kokoonpano ja mitkä sen tavoitteet olisivat suhteessa esimerkiksi maakunnalliseen kulttuurihyvinvointiryhmään.
- Kulttuurihyvinvointikoordinaattorien nimeäminen
 - Eri organisaatioihin tai organisaatioiden yhteenliittymille nimetään kulttuurihyvinvointiasioista vastaavia koordinaattoreita tai yhdyshenkilöitä ja näille määritellään tehtävät hyödyntäen esim. Pirkanmaan hyvinvointialueen kulttuurihyvinvointikoordinaattorin tai Pohjois-Savon hyvinvointialueen taideasiantuntijan tehtäväkuvaa.
 - Koordinaattorit toimivat linkkeinä oman organisaationsa ja muiden toimijoiden välillä kulttuurihyvinvointia koskevassa yhteistyössä, sekä tukevat omaa organisaatiotaan kulttuurihyvinvoinnin edistämistyössä. He seuraavat alan ajankohtaista kehitystä ja toimivat alueellisissa, valtakunnallisissa ja mahdollisesti kansainvälisissä verkostoissa.
- Kulttuurihyvinvointiaiheet ja -osaaminen mukaan eri toimielimiin
 - Kulttuurihyvinvoinnin sisällyttäminen tavoitteisiin ja säännöllisesti käsiteltäviin aiheisiin esim. hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimielimissä, maakunnallisen monitoimijaisen elintapaohjauksen verkostoon, järjestöjen kumppanuuspöytään, järjestöasiain neuvottelukuntaan, kulttuurialan toimijoiden omiin verkostoihin.

- Toimielinten ja verkostojen kokoonpanoja voidaan tarvittaessa täydentää kulttuurihyvinvoinnin asiantuntijoilla.
- Valitaan toimielimiin ja verkostoihin jäseniä, jotka luontevasti välittävät viestejä verkostosta toiseen.
- Eri toimielimet voivat käyttää vierailevia asiantuntijoita, esim. kulttuurialalta tai hyvinvointialueelta.
- Alueelliset, toimijoita yhteen kokoavat tapahtumat ja koulutukset
 - Käynnistyshankkeen aikana toteutetuille monialaisille kulttuurihyvinvointitapaamisille toivottiin jatkoa. Niissä koettiin tapahtuvan aitoa kohtaamista ja kehittämistä erilaisten toimijoiden kesken.
- Edustus kulttuurihyvinvointityön valtakunnallisissa verkostoissa ja työryhmissä
 - Varmistetaan, että Pohjois-Karjalasta on edustus keskeisissä verkostoissa.
 - Esimerkiksi Taide vaikuttaa hyvinvointialueilla -ryhmä (koollekutsuja v. 2026 alusta uusi Taide- ja kulttuurivirasto, yhteyshenkilö Katri Leppisaari) sekä Taikusydän-verkosto (yhteyshenkilö Anna-Mari Rosenlöf), Kulttuurihyvinvointipooli.

3.4 YMMÄRRYS JA OSAAMINEN

- Luodaan yhdyspintatyön pohjaksi yhteinen ymmärrys kulttuurihyvinvoinnista. Käytetään siinä esimerkiksi ajankohtaista tutkimustietoa käsitteen määritelmästä sekä taiteen, kulttuurin ja luovuuden hyvinvointia ja terveyttä tuottavista mekanismeista.
- Tunnistetaan erilaisten toimijoiden erilaiset roolit ja osaaminen: mitä on saavutettavissa ihmisten omaehtoisella toiminnalla, vapaaehtoistoiminnalla ja mitä eri alojen ammattilaisten ohjaamalla tai muuten toteuttamalla toiminnalla.
 - Esimerkiksi turvallinen, osallisuutta edistävä ja taiteellisesti laadukas luova toiminta vaatii taidepedagogista osaamista
- Eri tahojen kulttuurihyvinvointitietoisuuden lisääminen
 - Julkinen keskustelu kulttuurihyvinvoinnista ja kulttuurihyvinvointiteemaiset (ammattilais)tapahtumat
 - Tietoiskut kulttuurihyvinvoinnista eri tahoille, tapahtumissa ja verkossa.
- Kulttuurihyvinvoinnin roolin vahvistaminen elintapaohjauksessa kaikkien sitä tekevien tahojen toiminnassa. Tällä hetkellä kulttuurihyvinvointi puuttuu monista Pohjois-Karjalan elintapaohjaukseen

liittyvistä suunnitelmista ja toimintaohjeista, vaikka se kuuluu valtakunnalliseen elintapaohjauksen tarkistuslistaan.

- Ammatilainen elintapamuutoksen tukijana- koulutuskokonaisuutta ja Intoa elämään! -kurseja kehitetään kulttuurihyvinvoinnin näkökulmasta.
- Tietoisuuden lisääminen Miunhyvinvointi.fi:n, Lähellä.fi:n ja Kulttuuripankin mahdollisuuksista ja käyttäjäkoulutukset.
 - Sekä palvelujen tarjoajien että tietoa etsivien (esim. kuntalaiset, sote- ja järjestötyöntekijät) huomioiminen.
- Lisäkoulutusten ja lisäkouluttautumismahdollisuuksien tarjoaminen.
- Työntekijärekrytoinneissa edellytetään tai suositetaan kulttuurihyvinvointiosaamista tai työntekijän kulttuuriharrastuneisuutta, jota on mahdollista käyttää työssä.
- Oppilaitosten ja muiden toimijoiden yhteistyö
 - Verkkokurssien ja muiden koulutusten laatiminen yhteistyössä. Esimerkiksi Savonia ja Pohjois-Savon Arjen ilo ja tuki -RRP-hanke ovat luoneet yhteistyössä Asiakas- ja palveluohjaus HYTE-toimintaan - verkkokurssin, joka kuuluu sosionomien, sairaanhoitajien ja hyvinvointikoordinaattorien koulutuksiin.
 - Päivitetään Yhdistyskenttä sote-ammattilaisen ja asiakkaan tukena -kurssia ja markkinoidaan sitä niin ammattilaisille kuin osaksi tutkintokoulutuksia.
 - Vahvistetaan oppilaitosten ja työkenttien välistä vuoropuhelua mm. siitä, millaista kulttuurihyvinvointiosaamista tulevilta ammattilaisilta kaivataan.
- Yhdistystoimijoiden kouluttaminen ja sparraaminen tunnistamaan oman toimintansa kulttuurihyvinvointia edistävät sisällöt ja piirteet ja asettamaan tavoitteita näiden edistämiseksi.
 - Esim. Järjestöasiain neuvottelukunta Janekon koulutukset, hyvinvointialueen ja kuntien tekemä avustushakuneuvonta.
- Kaikkien tahojen laatu- ja arviointiosaamisen vahvistaminen (tarkemmin kohdassa Vaikuttavuus ja tiedontarpeet).

3.5 TOIMINTAMALLIT

- Hyödynnetään jo vaikuttaviksi todennettuja taide- ja kulttuuri-interventioita
 - WHO:ta tulee ”best-buys” -ohjeistus tehokkaimmista taideinterventioista, joista voi esimerkiksi aloittaa (Fietje 2023).

- Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen HYTE-toimintamallien arviointi näyttöön perustuvien menetelmien vaikutusten arvioimiseksi (Innokylä 2025a). Jo arvioituihin kulttuurisiin menetelmiin lukeutuvat ainakin sairaalaklovnitoiminta, osallistava tanssielokuva sekä pelillisuus asiakasosallisuuden tukena (Innokylä 2025b).
- Levitetään jo luotuja ja kokeiltuja toimintamalleja esimerkiksi Siun soten sisällä, hyvinvointialueiden ja kuntien välillä ja kulttuurialan organisaatioiden kesken.
- Toteutetaan Kaikukortti-kokeilu hyvinvointialueen sekä halukkaiden kuntien ja kulttuuripalvelujen tarjoajien kesken ja sisällytetään kokeiluun toiminnan arviointi.
- Käynnistetään kulttuurikaveritoiminta esimerkiksi Joensuun aikaisemman Kulttuurikimppa-toiminnan pohjalta eri kunnissa.
- Käynnistetään hyvinvointilähetetoiminta ja linkkihenkilötoiminta uudelleen Siun soten aikaisemman toiminnan pohjalta ja päivitetään ne nykytilanteeseen sopiviksi.
- Otetaan käyttöön kulttuurin puheeksiottokysymykset.
- Muotoillaan ja rakennetaan kulttuurihyvinvoinnin edistämiseen liittyviä työnkuvia.
 - Eri organisaatioihin tai organisaatioiden yhteenliittymille nimetään kulttuurihyvinvointiasioista vastaavia koordinaattoreita tai yhdyshenkilöitä ja näille määritellään tehtävät hyödyntäen esim. Pirkanmaan hyvinvointialueen kulttuurihyvinvointikoordinaattorin tai Pohjois-Savon hyvinvointialueen taideasiantuntijan tehtäväkuva.
 - Muutetaan viriketyöntekijä-työnimike kulttuuriohjaajaksi tai sosiokulttuurisen toiminnan ohjaajaksi (Kokkonieniemi 2023, s. 17–18).
- Mahdollistetaan tilojen käyttöä yli organisaatorajojen.
 - Esimerkiksi lastensuojeluyksikkö käyttää viereisen päiväkodin tiloja kulttuuri- ja liikuntatoimintaan.
 - Ihmisten itseorganisoituvan toiminnan tukeminen tiloja tarjoamalla.
- Luodaan asumispalveluissa ja osastohoidossa yhteyksiä laajempaan yhteisöön (ks. esim. Knox & Komu 2025, 64–65)
 - Esimerkiksi ajatellaan asumispalveluyksikköä kylän olohuoneena, jossa voi järjestää ja osallistua toimintaan ja kohdata ihmisiä. (Siun soten henkilöstön tiedonkeruu)
- Monitoimijaisena yhteistyönä tunnistetaan kulttuurihyvinvointiin kytkeytyvät yhdyspintapalvelut, kuten joukkoliikenne ja kaupunkisuunnittelu ja huomioidaan nämä kulttuurihyvinvointitoiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa.

3.6 VAIKUTTAVUUS JA TIEDONTARPEET

- Kaikkien tahojen laatu- ja arviointiosaamisen vahvistaminen.
 - Lisätään keskustelua kulttuurihyvinvointitoiminnan (erityisesti palveluiden) laadun, seurannan ja vaikutusten arvioinnin merkityksestä.
 - Hankkeisiin, ostopalveluihin ja toimijoiden omaan kulttuurihyvinvointitoimintaan sisällytetetään arviointielementtejä.
 - Tunnistetaan kulttuurihyvinvointitoiminnan arvioinnin ja seurannan vaatima osaaminen ja muut resurssit (esim. ajalliset ja taloudelliset), ja varataan tarvittavat resurssit.
 - Koulutetaan toimijoita valittujen arviointityökalujen käyttöön.
- Tehdään suunnitelmallista ja moniammatillista yhteiskehittämistä.
- Otetaan käyttöön kulttuurihyvinvointipalvelujen laatukriteeristö esimerkiksi palvelujen hankinnassa.
- Laaditaan arviointiosaamisen koulutus, joka on suunnattu esimerkiksi yhdistyksille ja muille kulttuurihyvinvointitoimijoille.
- Kehitetään sosiaali- ja terveydenhuollon kirjaamista ja yhteistoiminnallista tilastointia kulttuurihyvinvointitoimista.
- Esimerkkejä käytettävissä olevista arvioinnin ja seurannan työkaluista:
 - RAI-arviointi
 - Osallisuusindikaattori (THL:n validoima ja hallinnoima)
 - OAB-koodit/kulttuurihyvinvointi: kirjaamisen perusteella tehtävä seuranta ja tilastointi (huom. Kanta-Hämeen hyvinvointialueella on kehitetty yhteyttä sosiaali- ja terveystalvelujen kirjaamisen välille)
 - INDI-sovellus: ilmiötiedon kirjaaminen monitoimijaisesti
 - Luovan ryhmätoiminnan systemaattinen havainnointimalli (THL)
 - Laadullinen tiedonkeruu (esim. haastattelut, narratiivit, luovat menetelmät): koetun hyvinvoinnin arvioinnin on todettu sopivan kulttuurihyvinvointitoiminnan arviointiin.
- Arviointiin ja tutkimukseen erikoistuneita tahoja

- UEF, UEF Vaikuttavuuden talo
- Karelia-AMK
- Hyvinvointialueiden yhteistoiminta-alueen kautta näiden alueiden yliopistot ja AMK:t
- Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos (THL)
- CuWeRE – Cultural Wellbeing Research and Education Centre
- Metropolia-AMK, Turun AMK ja Kaakkois-Suomen AMK (kulttuurihyvinvoinnin YAMK-kouluttajatahot)
- WHO: WHO on kiinnostunut tutkimaan etenkin sellaisia sisältöjä, joissa taideinterventiot on erityisesti suunniteltu toimimaan terveyttä ja hyvinvointia vaihtoehtoisesti tai rinnakkaisesti edistävinä (Fietje 2023)

4 Lähteet

Backman, J., Hyssälä, L., Kivelä, A., Norppa, L., Virta, S. & Vuolasto, J. 2023. Kulttuurin ja liikunnan hyvinvointivaikutukset osaksi päätöksentekoa- ja ohjausjärjestelmää. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2023:16. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/server/api/core/bitstreams/e46482da-051c-45cc-9d3a-39ad9436d927/content> Viitattu 10.12.2025.

CuWeRE. 2025. Verkkosivuston etusivu. Kulttuurihyvinvoinnin tutkimuksen ja koulutuksen osaamiskeskittymä. <https://cuwere.fi/> Viitattu 4.6.2025.

Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue. 2023. Kulttuuripalveluita koskeva yhdyspintasopimuksen liite, Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue ja Seinäjoen kaupunki. <https://hyvaep-julkaisu.tweb.fi/ktwebscr/fileshow?doctype=3&docid=30028&version=1> Viitattu 10.12.2025.

Huhtinen-Hildén, Isola, Berden, Hiltunen & Salonen. 2020. Mitä on kulttuurihyvinvointi? YP-lehti. <https://yp-lehti.fi/blogiarkisto/mita-on-kulttuurihyvinvointi/> Viitattu 4.6.2025.

Huhtinen-Hildén. 2023. Mitä on kulttuurihyvinvointi? CuWeRE:n verkkosivuston etusivu. <https://cuwere.fi/> Viitattu 4.6.2025.

Fietje, N. 2023. Arts and Health: making the case for evidence and implementation. Puheenvuoro Taiteen edistämiskeskityksen webinaarissa Taide vaikuttaa: Laadukas kulttuurihyvinvointi. 20.4.2023. <https://youtu.be/aGPaTmLbCzU?si=ahXfpyK9MgiDmp2> Viitattu 13.7.2025.

Innokylä. 2025a. HYTE-toimintamallien arviointi. <https://www.innokyla.fi/fi/hyte-toimintamallien-arviointi> Viitattu 10.12.2025.

Innokylä. 2025b. Arvioidut HYTE-toimintamallit. <https://www.innokyla.fi/fi/arvioidut-hyte-toimintamallit> Viitattu 10.12.2025.

Joensuun kaupunki. 2026. K789-edut. <https://www.joensuu.fi/k789> Viitattu 13.1.2026.

Kaikukeskus. 2025. Kaikukortti. Kulttuuria kaikille -palvelu. <https://kaikukortti.fi/> Viitattu 13.1.2026.

Kauhanen, H. 2025. Kulttuurihyvinvoinnin toimintamalleja hyvinvointialueilla ja yhdyspinnoilla. Taiteen edistämiskeskus. <https://www.taike.fi/fi/julkaisut/kulttuurihyvinvoinnin-toimintamalleja-hyvinvointialueilla-ja-yhdyspinnoilla> Viitattu 13.1.2026.

Knox, J. & Komu, H. 2025. Social Connection by Design: Finnish Approaches to Long-Term Care. Teoksessa M. Savic, R. Patulny & J. Farmer (toim.) Social Connection in Everyday Spaces. Bristol University Press. 57–70. <https://doi.org/10.51952/9781529246735> Viitattu 9.12.2025.

Kokkonen, S. 2023. Laadukkaat ikääntyneiden palvelut sisältävät taidetta ja kulttuuria – Suositus ikääntyneiden kulttuuripalveluiden Suomen malliksi. Taiteen edistämiskeskus. <https://www.taike.fi/fi/julkaisut/laadukkaat-ikaantyneiden-palvelut-sisaltavat-taidetta-ja-kulttuuria-suositus> Viitattu 10.12.2025.

Kontkanen, P. 2022. Kulttuurihyvinvointi pysyväksi osaksi hyvinvointialuetta. Siun sote. Julkaisematon lähde.

Leisti, Karoliina. 2025. Kulttuuripankki laajenee Pirkanmaalta neljääntoista maakuntaan. Tampereen kaupunki 6.6.2025. <https://www.tampere.fi/ajankohtaista/2025/06/06/kulttuuripankki-laajenee-pirkanmaalta-neljaantoista-maakuntaan> Viitattu 10.7.2025.

Lilja-Viherlampi, L.-M. & Rosenlöf, A-M. 2019. Moninäkökulmainen kulttuurihyvinvointi. Teoksessa I. Tanskanen (toim.) Taide töissä – Näkökulmia taiteen opetukseen sekä taiteilijan rooliin yhteisöissä. Turun ammattikorkeakoulu. Turun ammattikorkeakoulun raportteja 256. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 20–39. Saatavilla <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019082124994> Viitattu 4.6.2025.

Lähellä.fi 2025a. Järjestöjen toiminnan kuvaaminen – mahdollisuuksina Lähellä.fi ja PTV. <https://www.lahella.fi/lahellafi-ja-ptv> Viitattu 10.7.2025.

Lähellä.fi. 2025b. Tietoa palvelusta. <https://www.lahella.fi/tietoa-palvelusta> Viitattu 10.7.2025.

Lähellä.fi. 2026a. Pohjois-Karjalan järjestöasiain neuvottelukunta JANE. LähelläPro. <https://www.lahellapro.fi/jane> Viitattu 12.1.2026.

Lähellä.fi. 2026b. Paikallis-JANet. LähelläPro. <https://www.lahellapro.fi/paikallis-janet> Viitattu 12.1.2026.

Nupponen, Mari. 2024. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen Pohjois-Karjalassa – Strategiset painopisteet vuosille 2025–2028. Pohjois-Karjalan maakuntaliitto. Julkaisu 216, 2024.
<https://pohjois-karjala.fi/wp-content/uploads/2024/05/216-Hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistaminen-Pohjois-Karjalassa.pdf> Viitattu 4.7.2025.

Pohjois-Karjalan maakuntaliitto. 2022. Pohjois-Karjalan kulttuurihyvinvointisuunnitelma 2022 – 2025. Julkaisu 206, 2022. <https://pohjois-karjala.fi/wp-content/uploads/2022/05/Pohjois-Karjalan-kulttuurihyvinvointisuunnitelma-2022%E2%80%932025.pdf> Viitattu 10.7.2025.

Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys. 2026. Yleistoiminta ja vaikuttaminen: järjestöjen kumppanuuspöytä. <https://www.pksotu.fi/toiminta/yleistoiminta-vaikuttaminen/> Viitattu 12.1.2026.

Ruokolainen, O., Jakonen, O., Oksanen-Särelä, K., Lahtinen, E. 2023. Kohti kestäviä ratkaisuja? Ikäihmisten kulttuurihyvinvointi ja taiteilijoiden toimintaedellytykset. Cuporen verkkojulkaisu 76. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore. <https://www.cupore.fi/julkaisut/kohti-kestavia-ratkaisuja/> Viitattu 10.12.2025.

Suhonen, Leena & Pekkarinen, Riikka. 2024a. Alueellinen hyvinvointikertomus ja -suunnitelma 2025–2028. Pohjois-Karjalan hyvinvointialue – Siun sote. Liitteetön versio
<https://dynastyjulkaisu.pohjoiskarjala.net/VateJulk/kokous/2024100555-7-128973.PDF> Viitattu 4.7.2025.

Suhonen, Leena & Pekkarinen, Riikka. 2024b. Vähimmäistietosisältö: Tehdyt toimet muilla toimialoilla kuin sotessa (hyvinvointiin ja terveyteen yhteydessä olevat tekijät). Alueellisen hyvinvointikertomuksen ja -suunnitelman 2025–2028 liite 2. Pohjois-Karjalan hyvinvointialue – Siun sote.
<https://dynastyjulkaisu.pohjoiskarjala.net/VateJulk/kokous/2024100555-7-128491.PDF> Viitattu 10.7.2025.

Taikusydän-yhteyspiste. 2023. Taikusydämen alueverkostotoiminta.
<https://taikusydan.turkuamk.fi/alueverkostot/tietoa/> Viitattu 12.1.2026.

Taikusydän-yhteyspiste. 2024. Kulttuurihyvinvointia edistetään yhdyspintatyönä.
<https://taikusydan.turkuamk.fi/yleinen/kulttuurihyvinvointia-edistetaan-yhdyspintatyona/> Viitattu 13.1.2026.

Taikusydän-yhteyspiste. 2025. Taikusydän-webinaari: Taide, toivo ja tulevaisuus 17.11.2025. Webinaaritalenne 3.12.2025, saatavilla kuusi kuukautta. <https://youtu.be/BLWsNEOJ21Y?si=v7uttsCV-k9XJnii> Viitattu 12.1.2026.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2023. Kulttuuri. Kuntien hyte-kertoimen prosessi-indikaattorit: kulttuuri.
<https://thl.fi/aiheet/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/hyvinvointijohtaminen/hyvinvointijohtaminen-kunnassa/hyte-kerroin-kannustin-kunnille/prosessi-indikaattorit/kulttuuri> Viitattu 13.1.2026.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2026. HYTE-kerroin – kannustin kunnille. <https://thl.fi/aiheet/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/hyvinvointijohtaminen/hyvinvointijohtaminen-kunnassa/hyte-kerroin-kannustin-kunnille> Viitattu 13.1.2026.

Turpeinen, I. 2023. Laadukas kulttuurihyvinvointi. Puheenvuoro Taiteen edistämiskeskuksen webinaarissa Taide vaikuttaa: Laadukas kulttuurihyvinvointi. 20.4.2023. https://youtu.be/aGPaTmLbCzU?si=_ahXfpyK9MgiDmp2 Viitattu 13.7.2025.

Yhdistysyhteistyö.fi. 2025. Lähellä.fi – Pohjois-Karjala-uutiskirje. <https://www.yhdistysyhteistyö.fi/ajankohtaista/uutiskirje/> Viitattu 10.7.2025.

LUONNOS

Liite 1, sivu 1: Kuvaus hankkeen toteutuksesta

Tiedonkeruun tavat

- Kulttuurihyvinvointityön ajankohtaisiin asioihin perehtyminen ja hyvien käytäntöjen hakeminen muilta hyvinvointialueilta ja maakunnista.
 - Menetelminä ajankohtaisten valtakunnallisten raporttien lukeminen, suorien ja tallennettujen webinaarien katseleminen, alueellisiin ja valtakunnallisiin verkostotapaamisiin osallistuminen ja eri hyvinvointialueilla työskenteleviltä asiantuntijoilta tehty suullinen tiedonkeruu (5 hv-alueita).
- Ohjaaviin asiakirjoihin tutustuminen kulttuurin ja kulttuurihyvinvoinnin näkökulmasta.
 - Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen Pohjois-Karjalassa – Strategiset painopisteet vuosille 2025–2028 - ohjelma (niin kutsuttu Pohjois-Karjalan hyte-ohjelma 2025–2028)
 - Alueellinen hyvinvointikertomus ja -suunnitelma (2025–2028)
 - Pohjois-Karjalan maakunnallinen kulttuurihyvinvointisuunnitelma 2022–2025
 - Pohjois-Karjalan kuntien uusimmat löydettävissä olevat kuntastrategiat ja laajat hyvinvointi-kertomukset sekä erilliset kulttuurisuunnitelmat, lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmat ja ikääntyvän väestön hyvinvointisuunnitelmat niiltä kunnilta, joilta sellaiset löytyivät.
- Tilastotietoon perehtyminen
 - TEAviisari 2023 -tulosten läpikäynti kulttuurin osa-alueelta (kaikki Pohjois-Karjalan kunnat)
- Kulttuurihyvinvointityön esimerkkien sekä kehitysehdotusten kerääminen
 - Lyhyt verkkokysely hyvinvointialueen työntekijöille. Avoimena 30.6. - 18.9.2025, tiedotus Siun soten intran ja toimialuepäälliköiden kautta. 33 vastausta.
 - Verkkokysely alueen ammatillisia tutkintoja tarjoaville oppilaitoksille (Riveria, Karelia, Itä-Suomen liikuntaopisto, Joensuun konservatorio, Luovi, Kainuun opisto). Avoimena 11.–26.9.2025, tiedotus sähköpostitse koulutuspäälliköiden, tiimipäälliköiden ja rehtorien kautta. 6 vastausta, joista yksi oppilaitoksen johtotiimissä laadittu.
 - Suullisia/sähköpostitse tehtyjä tiedonkeruita Pohjois-Karjalan hyvinvointialueen, kuntien kulttuuripalvelujen ja järjestöjen työntekijöiltä.
 - Kulttuurihyvinvointitapaamisten järjestäminen (9.6.2025 ja 3.11.2025) eri organisaatioiden toimijoille ja tiedonkeruu niissä ryhmätyöskentelyn kautta.
- Kirjaamiseen, tiedottamiseen ja avustuksiin liittyviin mahdollisuuksiin perehtyminen
 - Hyvinvointialueen kulttuurihyvinvointikirjaamisen mahdollisuuksiin ja kehittämistarpeisiin tutustuminen asiantuntijahaastatteluiden kautta.
 - Digitaalisten palvelutarjottimien ja tiedotuskanavien (esim. Miunhyvinvointi.fi, Lähellä.fi-sivusto ja uutiskirje) mahdollisuuksiin ja kehittämistarpeisiin tutustuminen itsenäisesti ja asiantuntijahaastatteluiden kautta.
 - Hyvinvointialueen järjestöavustusten myöntöperusteisiin ja myönnettyihin avustuksiin tutustuminen itsenäisesti ja asiantuntijahaastatteluiden kautta.
- Verkostojen hahmottaminen
 - Kartoittamalla kunnissa työskentelevät hyvinvointikoordinaattorit tai vastaavat työntekijät sekä kulttuuripalvelujen vastaavat työntekijät.
 - Keskustelemalla hyvinvointialueen, kuntien, järjestöjen ja kulttuuritoimijoiden kanssa heidän toimintansa kannalta keskeisistä verkostoista.
 - Osallistumalla eri toimielinten ja työryhmien kokouksiin.

Liite 1, sivu 2: Kuvaus hankkeen toteutuksesta

Ryhmämuotoisen suullisen tiedonkeruun tilaisuudet ja projektin tilannekatsaukset

- 9.6.2025 Pohjois-Karjalan kulttuurihyvinvointitapaaminen (n. 40 osallistujaa).
- 22.9.2025 esittely ja tiedonkeruu hyte-ohjausryhmän kokouksessa
- 23.10.2025 esittely ja tiedonkeruu hyvinvointikoordinaattoreiden ja hyte-yhdyshenkilöiden kokouksessa
- 6.10.2025 esittely ja tiedonkeruu järjestöjen kumppanuuspöydässä
- 23.10.2025 esittely ja tiedonkeruu Pohjois-Karjalan järjestöasiain neuvottelukunta JANEn kokouksessa
- 3.11.2025 Pohjois-Karjalan kulttuurihyvinvointitapaaminen (36 osallistujaa).
- 24.11.2025 kulttuuritoimijoiden fokusryhmäkeskustelu (2 osallistujaa)
- 1.12.2025 keskustelu kuntouttavan työtoiminnan kehittäjän ja kulttuurihyvinvointitoimintaa kuntouttavassa työtoiminnassa kehittävän opiskelijan kanssa

Verkostotyö hankkeen aikana

- Monialaisten tapaamisten järjestäminen 9.6.2025 ja 3.11.2025, nimellä Pohjois-Karjalan kulttuurihyvinvointitapaaminen. Järjestäjätahoina Pohjois-Karjalan kansanteatteri Pokka, Pohjois-Karjalan hyvinvointialue ja Pohjois-Karjalan maakuntaliitto.
- Osallistuminen Taide vaikuttaa hyvinvointialueilla -tapaamisiin (2) ja Taikusydän-aluekoordinaattorien tapaamiseen (1). Tämän kehittämishankkeen ja muiden Pohjois-Karjalan kuulumisten esittely.
- Pohjois-Karjalan, Pohjois-Savon ja Etelä-Savon kulttuurihyvinvointiwebinaarin järjestämisessä mukana oleminen (Taikusydän-webinaari: Taide, toivo ja tulevaisuus 17.11.2025).

Tiedottaminen

Katsauksen toteuttaja kirjoitti neljä julkaistua tekstiä hankkeesta:

- 30.6.2025 Siun soten verkkosivut ja intra. Lähetetty myös tiedotusvälineille. Yhteistyössä Siun soten viestintä. <https://www.siunsote.fi/2025/06/siun-sotessa-edistetaan-kulttuurihyvinvoinnin-rakenteita/>
- 29.7.2025 Pohjois-Karjalan kansanteatterin blogi <https://osuuskuntapokka.fi/blogi/kulttuurihyvinvoinnin-edistaminen-on-yhteistyota/>
- 19.11.2025 Siun soten verkkosivut ja intra. Lähetetty myös tiedotusvälineille. Yhteistyössä Siun soten viestintä. <https://www.siunsote.fi/2025/11/kulttuurinhyvinvoinnin-rakenteet-vahvistuvat-yhteistyolla/>
- Marraskuu 2025, Pohjois-Karjalan Kylät ry:n Kyläkaiku-uutiskirje 5/2025 <https://mailchi.mp/e1d23f123a26/kylkaiku-10152592?e=f986ab834b>

Lisäksi Lääkärilehti julkaisi 15.7.2025 oman uutisensa 30.6. lähetetyn mediatiedotteen pohjalta. <https://www.laakarilehti.fi/terveydenhuolto/kansanteatteri-edistaa-terveytta-pohjois-karjalassa/>

YLEn toimittaja oli läsnä 3.11.2025 kulttuurihyvinvointitapaamisessa verkostoitumassa ja tutustumassa aiheeseen, mutta ei tehnyt tapahtumasta tai hankkeesta juttuja.

Katsauksen toteuttaja markkinoi hankkeeseen liittyviä kulttuurihyvinvointitapaamisia laajasti tapahtumakalentereissa, sähköpostitse, omilla ja Pohjois-Karjalan kansanteatterin sosiaalisen median tileillä (Facebook, LinkedIn, Instagram). Sosiaalisessa mediassa jaettiin myös muuta sisältöä hankkeen toteutuksesta.

Tammi-helmikuussa 2026 tehdään vielä yksi tiedote yhteistyössä Siun soten viestinnän kanssa ja yksi teksti Pohjois-Karjalan kansanteatterin blogiin.